

VZPOMÍNKA NA DOKTORA KARLA BERÁNKA (1924–2015)

IVANA ČORNEJOVÁ

Karel Beránek působil jako archivář po několik desetiletí ve Státním ústředním archivu (současném Národním archivu) a právě s tímto pracovištěm jej má většina badatelů v trvalé paměti. Jeho vědecké počátky jsou ovšem spjaty s Archivem Univerzity Karlovy, kde působil během svých studií a kam i v dalších letech pravidelně docházel do studovny. Ostatně Archiv Univerzity Karlovy uchovává doklady jeho působení s nevšední pietou doposud: registry na obálkách, v nichž jsou uloženy listiny, nesou stále charakteristické znaky jeho úhledného rukopisu.

Karel Beránek se narodil 15. července 1924 v Praze.¹ Už podle data narození je zřejmé, že po ukončení gymnaziálních studií mu ve včasném nástupu na vysokou školu zabránily válečné obstrukce. Proto se mohl zapsat na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy až jako jednadvacetiletý mladík. Zvolil dějepis s latinou, a třebaže později vzpomínal, že ho nejvíce ovlivnil profesor pomocných věd historických Václav Vojtíšek, jeho erudice v klasické filologii byla pozoruhodná. Bezpečná znalost latiny (i aktivní) mu umožnila výzkum středověkých a raněnovověkých pramenů se suverenitou, již mu mohli méně zkušenější latináři jen závidět. Díky Václavu Vojtíškovi se také stal pomocnou vědeckou silou v univerzitním archivu.² Od studií jej pojilo přátelství nejen s Jaroslavem Lamešem, ale také s později známým dějepiscem umění Pavlem Preissem.

Jaroslav Lameš, Beránkův nejbližší druh z časů „pomvėdování“ v univerzitním archivu, uvádí ve své vzpomínce ve sborníku věnovaném Beránkovu jubileu, jak museli v letech bezprostředně po skončení války obtížně shromažďovat rozptýlené písemnosti, především pozůstalost Německé univerzity. Zajímavé je jistě líčení, jak dohledali na lékařské fakultě třeba matriku NU, kterou našli „ve sklepě budovy děkanství lékařské fakulty UK v Kateřinské ulici, kde byla plísni přilepena k podlaze mezi odpadky tamního zubního ambulatoria“. Na téže fakultě našli i četné personálie německých profesorů, které zašantročil někdejší tajemník fakulty spolu s jedním z německých profesorů. Lameš napsal, že tajemník na jejich výtky rázně odvětil: „Ve Varšavě shořelo všechno, tak co bychom chtěli.“³ Úsilí obou mladých mužů tedy vděčí univerzitnímu archivu za to, že dokumenty Německé univerzity jsou dochovány v relativní úplnosti. Kromě toho Beránek s Lamešem pořádal i staré písemnosti zbylé z činnosti pražské univerzity a evidovali ztráty způsobené při německé evakuaci z Prahy v dubnu roku 1945. Oba se také podíleli na výstavě k šestisetletému výročí založení

¹ Věrným Pražákem – obyvatelem Vršovic – pak zůstal po celý život.

² Na toto jeho působení vzpomíná v čtivém vyprávění Jaroslav LAMEŠ, *Hrst vzpomínek. Verae amicitiae sempiternae sunt* (Cic. *L.d.am.* 9,32), in: Sborník prací k sedmdesátým narozeninám dr. Karla Beránka, Státní ústřední archiv v Praze 1996, s. 7–13.

³ Tamtéž, s. 9.

UK (v této souvislosti Lameš vypravuje zábavnou příhodu, jak prof. Vojtíšek nemohl najít Dekret kutnohorský) a oba díky své práci v univerzitním archivu mohli být přítomni i slavnostnímu shromáždění ve Vladislavském sále.⁴ Jako pomocné vědecké síly působili oba přátelé v Archivu UK do roku 1952. Poté prof. Vojtíšek opatřil Karlu Beránkovi místo v tehdejšímu Archivu Ministerstva vnitra, pozdějším Státním ústředním archivu.

Také Beránkova doktorská disertace se vztahovala k univerzitním dějinám, konkrétně k období humanismu, epoše, která, stejně jako doba pobělohorská, měla zůstat meritem jeho zájmu i v příštích letech. Protagonistou jeho disertační práce se stala jedna z nejznámějších osobností pražské univerzity v prvních desetiletích 17. věku: M. Jan Campanus Vodňanský. Karel Beránek, jenž podal doktorskou disertaci v březnu roku 1952, byl jedním z posledních absolventů, kteří mohli studia završit doktorátem a získat titul PhDr., jenž byl novým vysokoškolským zákonem zrušen.⁵ Beránek se věnoval Campanově správě kolejí a dějiny správy se staly také jedním z autorových osudových témat i v budoucnu.⁶

Z těch naprosto nepominutelných prací ke správním dějinám naší univerzity je třeba především zmínit studie zcela zásadního významu otištěné ve Sborníku archivních prací věnované správě a kanceláři *alma mater* na přelomu 16. a 17. století a v době pobělohorské.⁷ Toto fakty nabitě dílo musí znát každý, kdo se věnuje danému období v historii pražské vysoké školy. Spolu se Stanislavem Segertem se Beránek podílel na výzkumu pražských orientalistických studií od samého založení až po 20. století. Bohužel vzhledem k tomu, že se Segert stal po roce 1968 osobou „nežádoucí“, vyšel pouze první díl tohoto široce rozkročeného díla (do roku 1848).⁸

K dávným osudům pražské univerzity a osobností na ní působících se vztahovaly i práce zabývající se předbělohorskými beániemi, lékařskou fakultou a její obnovou po roce 1622, tiskařem Vojtěchem Koniášem (otcem proslulého patera Antonína S. J.), lékárnami a lékárníky, statuty jezuitské koleje u sv. Klimenta aj., včetně populárně laděných drobníček otiskovaných např. v časopise Ahoj na sobotu.⁹

Pomník trvalé paměti si však Karel Beránek vystavěl především svou ediční činností, k níž ho předurčovala archivářská praxe, pile, preciznost i vynikající znalost latiny. Ze skleněných fotografických desek, které se naštěstí dochovaly, pořídil světlotiskovou edici ztracené nejstarší matriky – děkanské knihy filozofické fakulty, zahrnující léta 1367–1585.¹⁰

⁴ Tamtéž, s. 10–11.

⁵ Srov. i studii Michal SVATOŠ, *Karel Beránek a dějiny pražské univerzity*, in: Petr Svobodný (ed.), *Ad maiorem academiae gloriam*. Sborník prací PhDr. Karla Beránka vydaný u příležitosti jeho životního jubilea, na přípravě svazku se podílela Blanka Šachová, Praha 2000, s. 7–14.

⁶ Karel BERÁNEK, *M. Jan Campanus Vodňanský ve správě univerzitních kolejí*, Praha 1952, diss. UK č. 3150 (práci vedl Václav Vojtíšek a oponentem byl Josef Polišenský). K tomu i M. SVATOŠ, *Karel Beránek a dějiny pražské univerzity*, s. 8.

⁷ Karel BERÁNEK, *Kancelář university pražské na sklonku XVI. a počátku XVII. věku*, Sborník archivních prací (dále SAP) 9/2, 1959, s. 220–239; Tž, *Správa a kancelář pražské university v době pobělohorské*, SAP 19/1, 1969, s. 189–240.

⁸ Stanislav SEGERT – Karel BERÁNEK, *Orientalistik an der Prager Universität (1348–1848)*, Práce z dějin University Karlovy 4, Praha 1967.

⁹ Beránkova bibliografie je připojena k oběma výše citovaným sborníkům: *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám*, s. 172–183; *Ad maiorem academiae gloriam*, s. 15–18.

¹⁰ Karel BERÁNEK – J. V. ČERNÝ – Marie PRAVDOVÁ (edd.), *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, Praha 1983. Jak správně upozornil už M. SVATOŠ, *Karel Beránek a dějiny pražské univerzity*, s. 13, ve skutečnosti byl Beránek jediným skutečným editorem, někdejší vedoucí AUK Marii Pravdové náležela jen zásluha organizační.

Záslužně vydal manuál rektora Curia – Dvorského z let 1560–1582,¹¹ nebo rekonstrukce zápisů ve ztracených matrikách filozofické fakulty 17. století na podkladě písemností uložených ve Státním ústředním archivu.¹² Poutavým čtením je jeho latinská edice s českým překladem o bojích se Švédy na Karlově mostě v roce 1648, na nichž se zvláště aktivně podílela akademická legie.¹³

Není však úkolem autora nekrologu vypočítávat všechna vědecká díla zemřelého.¹⁴ Karel Beránek byl dlouholetým spolupracovníkem Archivu UK (resp. Ústavu dějin UK), přítelem řady jeho především starších pracovníků, platným členem redakční rady. Vrcholem jeho vědeckého díla spjatého s pražským vysokým učením je podíl na druhém dílu *Dějiny Univerzity Karlovy*, části tetralogie, která byla vydána v souvislosti s oslavami výročí založení univerzity v roce 1998. Beránek tu zúročil své obrovské pramenné znalosti v kapitolách zasvěcených teologické a právnícké fakultě.¹⁵

Jak už jsem se na počátku zmínila, Karel Beránek byl pilným návštěvníkem badatelsky univerzitního archivu, kde jsem také měla možnost se s ním nejčastěji potkávat. Před rokem 1989, kdy jsem často mívala službu ve studovně, jsem velice vítala podobné návštěvy. Doktor Beránek, ačkoliv už po léta pracoval jinde, znal starší písemnosti uložené v AUK jako nikdo jiný. Uměl vždy přispět účinnou radou a rozhovory s ním přinášely cenné intelektuální obohacení, podobně jako rozmluvy s jinými tehdejšími badateli, ať už to byl Pavel Křivský, jeho milá choť Marie Pavlíková, vtipný a pohotový moderní polyhistor Zdeněk Horský nebo Jaroslav Kolár. Na přátelskou ochotu vždy pomoci radou, tak typickou pro Karla Beránka, vzpomínají ostatně mnozí historici z různých generací. Jeho památka (zemřel 9. prosince 2015) tak zůstane zachována nejen jako autora četných prací, z nichž především ty materiálové přetrvávají doslova věky, ale i jako vstřícného poradce, který obětoval žadatelům o pomoc mnoho času bez nároku na okázalé díky.

¹¹ Karel BERÁNEK (ed.), *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560–1582*, Praha 1981.

¹² Karel BERÁNEK (ed.), *Akta filozofické fakulty pražské univerzity 1641–1655, 1664–1670*, Praha 1994; Týž, *Mistři, bakaláři a studenti pražské filozofické fakulty 1640–1654*, Praha 1998.

¹³ Karel BERÁNEK (ed.), *Zprávy o bojích se Švédy po dobytí Malé Strany a Pražského hradu roku 1648 v diáři koleje sv. Klimenta*, k vydání připravil a z latinského originálu přeložil Karel Beránek, Praha 2002 (Clavis monumentorum litterarum. Regnum Bohemiae. Memorabilia, 1).

¹⁴ Kromě prací uvedených ve výše zmíněných bibliografiích a edic citovaných v poznámce 12 připomínám ještě výbor z Beránkových prací, který sestavil sám za spolupráce své manželky (a současně spolupracovnice): Karel BERÁNEK, *Výbor prací z let 1958–1999*, ed. Karel BERÁNEK – Věra BERÁNKOVÁ, Praha 2005.

¹⁵ Ivana ČORNEJOVÁ (red.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, II, 1622–1802, Praha 1996, s. 69–98, 137–164.